

کشورهای در حال توسعه هم کلاس چندپایه دارند

گفت‌وگو با سید حشمت الله مرتضوی زاده، مؤلف کتاب مدیریت و برنامه‌ریزی کلاس‌های چند پایه

و برای توفیق بیشتر مدارج دانشگاهی را تا کسب مدرک دکترا طی کرده است. هم‌زمان براساس خلأی که از نظر منابع آموزشی برای معلمان و نومعلمان احساس کرد، به زبان و ادبیات معلمی دست به قلم شد تا بتواند با نوشتن حاصل مطالعات و تجارب زیسته‌اش، یار و مددکار همکاران جوان خود باشد و میراث ماندگاری از خود بر جای بگذارد که راهنمای تعلیماتی نومعلمان باشد.

ایشان، بین مدرسان تربیت‌معلم در سال ۱۳۸۶ به‌عنوان «مدرس نمونه کشوری» و در سال ۱۳۸۷ به‌عنوان «پژوهشگر برتر کشوری» انتخاب شد. برگزیده شدن کتاب «مدیریت و برنامه‌ریزی کلاس‌های چند پایه» در شانزدهمین جشنواره کتاب رشد بهانه‌ای شد تا با وی گفت‌وگویی داشته باشیم.

و حرفه‌ای زندگی کند. بدانند که باید در دسترس باشد و در هر لحظه پاسخ‌گوی دانش‌آموزان باشد.

■ شما تاکنون کتاب‌های متعددی درباره موضوع‌هایی که مورد نیاز معلمان‌اند، تألیف کرده‌اید. ضرورت نوشتن کتاب «مدیریت و برنامه‌ریزی کلاس‌های چند پایه» چه بود؟

حدود دو سال تربیت‌معلم عشایر دخترانه کشور در استان ما - کهگیلویه و بویراحمد - دایر بود و تدریس درس اصول و روش‌های تدریس به عهده من بود. با توجه به اینکه دانشجویان بعد از اتمام تحصیلات در مدارس عشایری مشغول به کار می‌شدند و اکثر مدارس عشایر چندپایه بودند، به این فکر افتادم که مدیریت، برنامه‌ریزی و تدریس ویژه کلاس‌های چندپایه را به آن‌ها آموزش دهم. در آن سال‌ها بهترین کتابی که وجود داشت، کتاب «برنامه‌ریزی، تدریس و اداره کلاس‌های چندپایه»، نوشته رضا رؤف رضایی بود. ۳۵ صفحه داشت و در زمان خودش بهترین کتاب بود. اما کافی نبود.

تحقیقات و مقالات متعدد خارجی را ترجمه کردم. ابتدا کتابی با عنوان «راهنمای تدریس در کلاس‌های چندپایه» تألیف کردم که توسط «انتشارات عابد» بیش از پنج بار چاپ شد. در بیش از ۱۰ استان کشور کارگاه آموزش معلمان کلاس‌های چندپایه برگزار کردم. وقتی دانشگاه فرهنگیان تأسیس شد، شورای عالی آموزش و پرورش

نوشتن کتاب کار آسانی نیست، خاصه اگر بخواهی کتابی برای معلمان بنویسی! برای معلمان کتاب نوشتن سخت‌تر است، زیرا معلم کسی است که اغلب بیش از نویسندگان در میدان عمل است و با آنچه که بعضی نویسندگان تصور و تجسم می‌کنند، او به عینه هر روز دست و پنجه نرم می‌کند. برای اینکه کتاب ما برای معلمان مفید و اثربخش باشد، باید علاوه بر دانش نظری، محیط عمل را هم بشناسیم و از مهارت‌های لازم برای فعالیت کارآمد و اثربخش در محیط عمل برخوردار باشیم. سیدحشمت‌الله مرتضوی‌زاده از جمله معلمانی است که سال‌ها با گوشت و پوست و استخوان خود کلاس درس در دوره‌های متفاوت مدرسه، مراکز تربیت‌معلمان و دانشگاه فرهنگیان را درک کرده است. از دوران دانشجویی به معلمی علاقه‌مند بوده

■ آقای دکتر مرتضوی‌زاده چطور شد معلمی را انتخاب کردید؟

در دورانی که دانشجوی دوره کارشناسی «دانشگاه علامه طباطبایی» بودم، هم‌زمان نهاد ریاست جمهوری، وزارت کشور، نیروی انتظامی و آموزش و پرورش اطلاعیه دادند که خواهان جذب دانشجویان رشته مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی هستند و باید پس از اتمام تحصیلات، متعهد به خدمت در مجموعه انتخابی باشند. به راحتی می‌توانستم در یکی از آن‌ها استخدام شوم، ولی به دلیل علاقه‌ای که به معلمی داشتم، آموزش و پرورش را انتخاب کردم و متعهد به خدمت در اداره آموزش و پرورش منطقه ۱۷ تهران شدم. بعد از چهار سال به سختی توانستم به استان کهگیلویه و بویراحمد انتقال دائم بگیرم. پس از آن در روستاهای استان مسئولیت‌هایی مانند معلم تک‌پایه، معاون مدرسه و مدیر مدرسه را داشته‌ام. از معلمی لذت می‌برم و تأکید می‌کنم اگر بار دیگر به گذشته برگردم، باز هم معلمی را انتخاب می‌کنم و خدا را برای این توفیق شکر گزارم.

■ مهم‌ترین ویژگی معلم؟

مهم‌ترین ویژگی معلم این است که عاشق کارش باشد. معلمی را با تمام وجود دوست داشته باشد و به معلم بودن خود افتخار کند و شک و تردید نداشته باشد. دانش‌آموزان را آنچنان که هستند بپذیرد و عاشق آن‌ها هم باشد. رابطه صمیمانه‌ای با آن‌ها و والدینشان داشته باشد، حرفه‌ای عمل کند، حرفه‌ای لباس بپوشد

درس «برنامه‌ریزی درسی کلاس‌های چندپایه» را در برنامه‌ی درسی رشته‌ی علوم تربیتی قرار داد. علاوه بر آن، در دانشگاه اصفهان موضوع پایان‌نامه‌ی دوره‌ی دکتری خود را در این زمینه انتخاب کردم. با معلمان دانش‌آموزان و صاحب‌نظران داخلی و خارجی مصاحبه کردم. حاصل بیش از ۱۰ سال آموزش و پژوهش و نوشتن مقالات متعدد در این زمینه، به نوشتن کتابی با عنوان «مدیریت و برنامه‌ریزی کلاس‌های چندپایه» منتهی شد که توسط «انتشارات کورش‌چاپ» به چاپ رسید و مورد استقبال معلمان، استادان و محققان قرار گرفت.

■ در نوشتن کتاب برای معلمان چه نکاتی را باید مورد توجه و دقت قرار داد؟

به نظر من:
- رسا و شیوا باشد.
- کاربردی باشد.
- در جهت تحقق هدف‌های تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی نوشته شده باشد.
- فرصت‌های یاددهی - یادگیری را فراهم کند.
- مهارت‌محور باشد.
- خودآموز باشد؛ یعنی معلم بتواند با مطالعه‌ی کتاب بینش، نگرش و مهارت جدیدی را دریافت کند.
- معلم با مطالعه آن بتواند ظرفیت‌های جسمی، روحی و روانی دانش‌آموزان را بشناسد.
- به معلمان برای درک نقش خود و دانش‌آموزان کمک کند.
- به هر دو جنبه‌ی آموزشی و تربیتی در محیط کلاس درس و مدرسه توجه داشته باشد.

■ اگر بخواهید بار دیگر کتاب را بازبینی کنید، چه نکاتی را کاسته و چه نکاتی را اضافه می‌کنید؟

چیزی از کتاب کم نمی‌کنم، اما بحث تلفیق برنامه‌ی درسی را بسط می‌دهم.

■ برای معلم شدن در کلاس چندپایه به چه دانش‌ها و مهارت‌هایی نیاز است؟

معلم کلاس‌های چندپایه ابتدا به دانش و مهارت‌هایی که معلم تک‌پایه کسب می‌کند، نیاز دارد. البته باید آن‌ها را با شرایط کلاس خودش متناسب‌سازی کند. برای مثال، از همه‌ی روش‌های تدریس می‌تواند استفاده کند، اما اجرای روش‌ها در کلاس چندپایه با کلاس تک‌پایه متفاوت است. چون شرایط کلاس چندپایه با تک‌پایه متفاوت است. معلم چندپایه باید علاوه بر کسب مهارت‌های حرفه‌ای، چندحرفه‌ای باشد. از مسائل مذهبی و حقوقی اطلاعات مختصری داشته باشد تا بتواند اختلاف‌های محلی را برطرف کند و به سؤال‌های حقوقی و مذهبی جامعه‌ی محلی پاسخ دهد. سفیر پیشرفت و توسعه‌ی روستا باشد، طرح‌های اقتصادی را به کمک جامعه‌ی محلی پیاده کند، و کلاس‌های آموزش خانواده و مشاوره‌ی ازدواج را برگزار کند. معلم تک‌پایه

بر مواد درسی یک پایه مسلط است، اما معلم چندپایه باید بر محتوای کتاب‌های شش پایه تسلط داشته باشد و همچنین از درس‌های دانش‌آموزان دارای نیازهای ویژه هم اطلاع داشته باشد. به علاوه، دانش مدیریتی هم باید داشته باشد.

■ روند شکل‌گیری کتاب چگونه بود؟

ابتدا موقعیت کلاس‌های چندپایه را در ایران و جهان بررسی کردم. مقالات متفاوتی ترجمه کردم تا متوجه شدم، هم در کشورهای توسعه‌یافته و هم در کشورهای در حال توسعه کلاس چندپایه وجود دارد. بیش از ۱۰ سال است که این موضوع را در کشور آموزش می‌دهم. تاکنون با سؤال‌های بی‌شماری از طرف معلمان روبه‌رو شده‌ام. با معلمان جلسه‌های متعددی برگزار کرده‌ام و مصاحبه‌ی گروهی و انفرادی انجام داده‌ام. ساعت‌ها نشست‌ها و کلاس آن‌ها را مشاهده کرده‌ام. مقاله‌های متعددی هم در مجلات رشد چاپ کرده‌ام. در دوره‌ی دکتری دانشگاه اصفهان این موضوع را عمیق‌تر بررسی کردم. سپس با توجه به سرفصل‌های این درس در رشته‌ی علوم تربیتی، این کتاب را تألیف کردم و مورد استقبال فراوان معلمان قرار گرفت.

■ آیا این کتاب فقط برای معلمان کلاس‌های چندپایه قابل استفاده است؟

درست است که این کتاب برای معلمان کلاس‌های چندپایه نوشته شده است، اما معلمان کلاس‌های تک‌پایه هم می‌توانند از آن استفاده کنند. مهم‌ترین روش تدریسی که معلمان کلاس‌های چندپایه مورد استفاده قرار می‌دهند، روش «هم‌شاگردی» یا «خلیفه‌گری» است. این روش در کشورهای دیگر ابتدا در دوره‌ی متوسطه‌ی تک‌پایه مورد استفاده قرار گرفت و سپس در کلاس‌های چندپایه رایج شد. بسیاری از محدودیت‌های این کلاس‌ها در کلاس‌های تک‌پایه هم وجود دارند، اما شدت و ضعف آن‌ها متفاوت است. برنامه‌ی هفتگی ابتدا به شیوه‌ی تک‌پایه نوشته می‌شود. سپس برنامه‌ی چندین پایه را کنار هم می‌گذارند. آن‌گاه برنامه‌ی هفتگی چندپایه شکل می‌گیرد.

معمولاً می‌پرسند: آیا تدریس تلفیقی یا برنامه‌ریزی تلفیقی در کلاس‌های تک‌پایه ضرورت ندارد؟ اتفاقاً ضرورت بیشتری دارد. معلم تک‌پایه می‌تواند محتوای سه درس متفاوت را با هم تلفیق کند و به‌صورت تلفیقی آموزش دهد. تلفیق اثرات بسیار مثبتی دارد. پس معلمان تک‌پایه اگر این کتاب را مطالعه کنند، کیفیت فعالیت‌های یاددهی - یادگیری کلاس خود را افزایش می‌دهند.

■ کلام آخر!

نکته‌ی آخر اینکه کلاس چندپایه کلاس زندگی است و معمار این زندگی معلم. به مسئولان وزارت آموزش و پرورش یادآوری می‌کنم، آیین‌نامه‌ی ۱۰ ماده‌ای کلاس‌های چندپایه، مصوبه‌ی هشتصدمین جلسه‌ی «شورای عالی آموزش» را اجرا کنند و امتیازهای ویژه‌ی مصوبه را برای معلمان این کلاس‌ها در نظر بگیرند.

کتابی که برای معلم نوشته

می‌شود باید: رسا

و شیوا، کاربردی،

مهارت‌محور،

خودآموز و در

جهت تحقق

اهداف سند

تحول بنیادین و

برنامه‌ی درسی ملی

باشد. هم‌چنین

به هر دو جنبه

آموزشی و

تربیتی در محیط

کلاس درس و

مدرسه توجه

داشته باشد

رشد جوانه
شماره ۶۳
بهار ۱۳۹۸